

MARCIN SIENKIEWICZ
Uniwersytet Wrocławski

ASPEKT ENERGETYCZNY KONFLIKTU ROSYJSKO-UKRAIŃSKIEGO

Konflikt Rosji z Ukrainą toczony jest na wielu płaszczyznach: militarnej, politycznej, propagandowej, ekonomicznej, a także energetycznej. Perturbacje z nim związane odczuwalne są natomiast w skali nie tylko regionalnej, ale także transkontynentalnej. Najbardziej spektakularnym jego przejawem jest walka zbrojna prowadzona we wschodniej części Ukrainy między wojskami rządowymi a siłami tzw. separatystów, wspieranych i kierowanych przez władze Federacji Rosyjskiej (FR). Inicjatywa w tym konflikcie należy do strony rosyjskiej. To Moskwa bowiem wyznacza kolejne pola, na których dochodzi do agresji militarnej – Krym, Donieck, Ługańsk, Mariupol. Instrumenty militarne używane przez Rosję wobec Ukrainy służą także realizacji jej interesów energetycznych. Władze na Kremlu decydują także o intensyfikacji wrogich działań wobec Ukrainy w pozostałych wymiarach konfliktu. Przykładem tego rodzaju postępowania było zaprzestanie przez Gazprom realizacji dostaw gazu ziemnego na Ukrainę w czerwcu 2014 r. Użycie tego instrumentu miało na celu ekonomiczne osłabienie przeciwnika i wpisywało się w cały katalog działań wymierzonych w państwo ukraińskie¹.

¹ Przerwanie dostaw gazu na Ukrainę uzasadnione zostało brakiem terminowej płatności za gaz. W wyniku przeprowadzonych 29–30 X 2014 r. w Brukseli trójstronnych negocjacji między Rosją, Ukrainą i Unią Europejską, podpisano porozumienie, na mocy którego w okresie zimowym Gazprom miał dostarczyć na Ukrainę 4,6 mld m³ gazu w cenie nie przekraczającej 385 USD za 1000 m³. Strona ukraińska zobowiązała się natomiast do zapłaty 3,1 mld USD (z tego 1,45 mld Naftohaz zapłacił 4 XI 2014 r.). S. Kardaś, W. Konończuk, A. Łoskot-Strachota, *Sukces? Porozumienie gazowe Rosja – Ukraina – UE*, 5 XI 2014, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-11-05/sukces-porozumienie-gazowe-rosja-ukraina-ue (5 XI 2015).

Gaz ziemny w polityce prezydenta Wiktora Janukowycza

Naczelnym problemem w polityce energetycznej kolejnych rządów ukraińskich była kwestia zapewnienia dostaw odpowiedniej ilości gazu ziemnego na rynek krajowy oraz określenia warunków, na których odbywają się jego zewnętrzne dostawy. Gaz ziemny jest bowiem najważniejszym paliwem w bilansie energetycznym tego państwa. Ukraina była i jest nadal jednym z największych konsumentów gazu ziemnego w Europie. W 1991 r. zużycie tego surowca wynosiło ok. 118 mld m³ rocznie². Jednak od chwili uzyskania niepodległości rynek gazu na Ukrainie systematycznie kurczył się by w 2012 r. osiągnąć poziom 55 mld m³ skonsumowanego surowca. Redukcja zużycia gazu ziemnego była w pierwszej kolejności konsekwencją utrzymywania się przez dekadę lat 90. recesji gospodarczej, a następnie stopniowych procesów modernizacyjnych zachodzących w ukraińskiej gospodarce. W konsekwencji systematycznie zmniejszał się w ostatnich latach udział rosyjskiego gazu w zaopatrzeniu ukraińskiego rynku. Głównym osiągnięciem w polityce energetycznej byłego prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza było zawarcie z FR „porozumień charkowskich”. Podczas spotkania prezydentów Ukrainy i Rosji w dniu 21 IV 2010 r. w Charkowie podpisane zostały dwa dokumenty: Dodatkowy protokół do umowy między Naftohazem i Gazpromem z 19 I 2009 r. w sprawie dostaw gazu na Ukrainę w latach 2009–2019 oraz Umowa o przedłużeniu terminu stacjonowania rosyjskiej Floty Czarnomorskiej w Sewastopolu o 25 lat, liczone od 2017 r. W zamian za zgodę na przedłużenie militarnej obecności Rosji na Krymie Ukraina zyskiwała zniżkę na zakup rosyjskiego gazu³. Zawarcie powyższych porozumień miało położyć kres powtarzającym się od lat 90. XX w. rosyjsko-ukraińskim konfliktom gazowym.

Jednocześnie administracja prezydenta W. Janukowycza podjęła ostrożne działania zmierzające do poprawy bezpieczeństwa energetycznego państwa. Deklarowanym celem polityki energetycznej Ukrainy stała się dywersyfikacja dostaw gazu ziemnego. Pierwszym posunięciem w tej dziedzinie było podpisanie w listopadzie 2012 roku przez ukraiński Naftohaz z niemieckim koncernem Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk (RWE) dwumiesięcznego kontraktu na dostarczanie gazu przez terytorium Polski. Wiosną 2013 r. realizowano natomiast dostawy przez terytorium Słowacji. Zmniejszeniu zależności od rosyjskiego przesyłu miał przede wszystkim służyć przyjęty w grudniu 2010 r. „Narodowy

² *Gazowa rewolucja na Ukrainie*, 8 VI 2015, Ośrodek Analiz Strategicznych, www.oaspl.org/2015/06/08/gazowa-rewolucja-na-ukrainie/ (7 IX 2015).

³ Zniżka cenowa była wynikiem obniżenia przez rosyjskie władze ceł eksportowych na dostarczany Ukrainie surowiec; P. Bajor, *Umowy charkowskie – zdrada stanu czy wyraz strategicznego partnerstwa?*, 10 V 2010, Portal Spraw Zagranicznych, www.psz.pl/127-unia-europejska/piotr-bajor-umowy-charkowskie-zdrada-stanu-czy-wyraz-strategicznego-partnerstwa (8 IX 2015).

projekt” budowy terminala odbiorczego LNG (Liquefied Natural Gas) w Odessie. W dniu 30 I 2012 r. zakończono prace nad studium wykonalności ukraińskiego gazoportu. W przedstawionej dokumentacji przyjęto, że zbudowany do 2016 r. terminal będzie umożliwiał odbiór 10 mld m³ gazu ziemnego rocznie⁴. Działania władz ukraińskich w tym zakresie skończyły się jednak kompromitacją. W listopadzie 2012 r. ukraińska Państwowa Agencja Inwestycji i Projektów miała zawrzeć z hiszpańską firmą Gas Natural Fenosa umowę na budowę terminala LNG. Okazało się jednak, że osoba mająca reprezentować hiszpańską firmę nie była z nią w żaden sposób związana⁵.

Obok dywersyfikacji dostaw gazu deklarowanym celem rządu ukraińskiego była także liberalizacja jego rynku. Prezydent W. Janukowycz w dniu 16 VII 2013 r. podpisał ustawę o rynku gazu, która wprowadziła m.in. możliwość wolnego wyboru sprzedawcy i dostawcy gazu przez odbiorców, wolny dostęp podmiotów do systemu przesyłowego i podziemnych zbiorników gazu oraz dla operatorów obowiązek udostępnienia infrastruktury na tych samych warunkach wszystkim zainteresowanym. Administracji W. Janukowycza udało się także zmniejszyć ukraiński import gazu z Rosji z 45 miliardów m³ w 2011 r. do zaledwie 28 mld m³ w 2013 r.⁶

Polityka prezydenta Ukrainy, choć wyraźnie prorosyjska w sferze bezpieczeństwa militarnego, polityki zagranicznej i wewnętrznej, w kluczowym dla Rosji obszarze gazu niosła ze sobą określone ryzyka dla jej interesów. Przedstawione powyżej działania władz ukraińskich mogły w przyszłości doprowadzić do podważenia monopolistycznej pozycji Gazpromu w zakresie dostaw zewnętrznych gazu ziemnego.

Zajęcie Krymu

Półwysep Krymski ma dla FR szczególne znaczenie geostrategiczne związane z obecnością militarną tego państwa w basenie Morza Czarnego. W swoim przekonaniu, zajmując Krym, Rosja ostatecznie rozwiązała kwestię utrzymania znajdujących się tam baz wojskowych. Zmiana przynależności państwowej tego

⁴ *Ukraina prodovhit buduvaty LNG-terminal*, 2 IV 2014, UNIAN, www.economics.unian.ua/energetics/903175-ukrajina-prodovjit-buduvati-lng-terminal.html (16 X 2015).

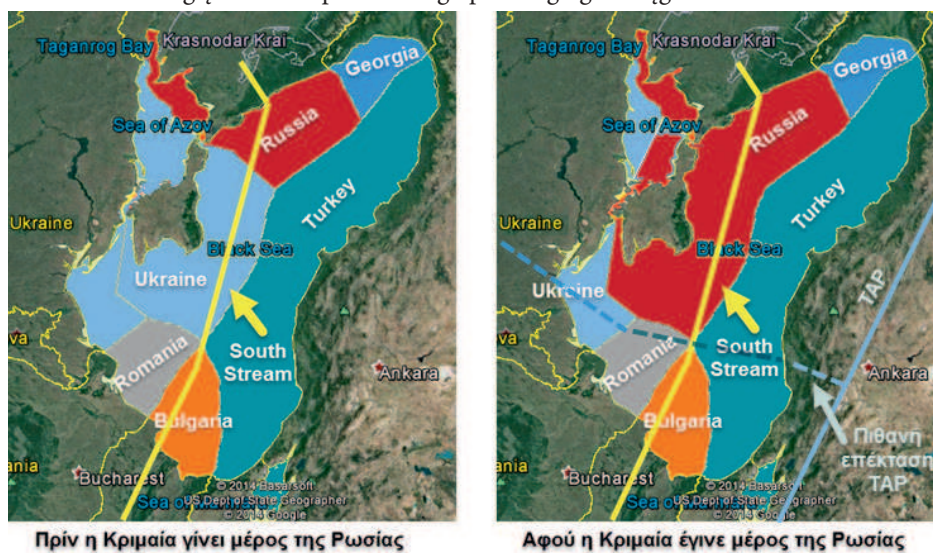
⁵ E. Ostryzniuk *Government revives Odessa Oblast LNG terminal project*, 15 V 2014, Kyiv Post, www.kyivpost.com/content/business/government-revives-yanukovychs-lng-terminal-project-347955.html (17 X 2015).

⁶ F. Umbach, *Jak aneksja Krymu przez Rosję przekłada się na sytuację energetyczną?*, „Przegląd NATO”, www.nato.int/docu/review/2014/NATO-Energy-security-running-on-empty/Ukraine-energy-independence-gas-dependence-on-Russia/PL/index.htm (12 XI 2015).

półwyspu miała być także spełnieniem postulatów ludności rosyjskiej, nie utożsamiającej się z ukraińską państwowością. Nie bagatelne jest także symboliczne znaczenie tego miejsca dla rosyjskich tradycji militarnych i pamięci historycznej. O położony na Półwyspie Sewastopol toczono bowiem krwawe walki z wojskami brytyjskimi i francuskimi w okresie Wojny Krymskiej w latach 1854–1855, a następnie z niemieckimi i rumuńskimi w 1942 r.

Przejęcie tego terytorium kosztem Ukrainy wiąże się także z realizacją rosyjskich interesów energetycznych. Zajmując półwysep, jak również ustanawiając granicę wód terytorialnych oraz granicę wyłącznej strefy ekonomicznej na Morzu Czarnym, Rosja uzyskuje pełniejszą niż do tej pory możliwość sprawowania kontroli nad szlakami morskimi przechodzącymi przez ten akwen.

Rys. 1. Przebieg granic na Morzu Czarnym przed i po zajęciu Krymu przez Rosję, z uwzględnieniem planowanego przebiegu gazociągu *South Stream*

Źródło: www.zcode-gr.blogspot.jp/2014/04/south-stream.html (20 XI 2015)

Przeprowadzając „operację krymską” Rosjanie uzyskali swobodę w realizacji projektu gazociągu *South Stream*, którego trasa miała przebiegać przez ukraińskie wody terytorialne. Tym samym, z punktu widzenia FR, zniknęła konieczność uzgodnienia z rządem w Kijowie realizacji tej inwestycji oraz płacenia Ukrainie stawek tranzytowych za przesył gazu ziemnego. Jednocześnie planowany przez Rosję rurociąg godził w żywotne interesy państwa ukraińskiego i był krytykowany nawet przez administrację prorosyjskiego prezydenta W. Janukowycza. Jednak w wyniku zablokowania przez Komisję Europejską budowy gazociągu

South Stream, prezydent Władimir Putin na początku grudnia 2014 r. ogłosił rezygnację z realizacji tego projektu. Alternatywnym, nowym rozwiązaniem infrastrukturalnym ma być natomiast gazociąg łączący Rosję z Turcją, także przechodzący po dnie Morza Czarnego. Cel nowej inwestycji, w kontekście Ukrainy pozostał jednak niezmienny. Wyraził go dobitnie prezes Gazpromu Aleksiej Miller, oświadczając 6 XII 2014 r., że po zbudowaniu nowego prowadzącego przez Morze Czarne do Turcji rurociągu, tranzytowa rola Ukrainy przy dostawach rosyjskiego gazu do Europy „zostanie sprowadzona do zera”⁷.

Rosja zabezpiecza się także przed ewentualnym uruchomieniem projektu Euroazjatyckiego Korytarza Transportu Ropy Naftowej. Przejęcie władzy na Ukrainie przez siły prozachodnie może przynieść ponowne wzmożenie działań na rzecz uruchomienia dostaw kaspijskiej ropy naftowej szlakiem przez Gruzję, Morze Czarne, Ukrainę i Polskę. Należy bowiem pamiętać, że projekt ten znalazł się na liście unijnego Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” z dofinansowaniem na poziomie 495 mln PLN⁸.

W dniu 17 III 2014 r., a więc na dzień przed oficjalnym włączeniem Krymu w skład FR (18 III 2014), parlament Autonomicznej Republiki Krymu podjął decyzję o nacjonalizacji należącej do ukraińskiego Naftohazu firmy Czornomornaftohaz. Spółka ta była jedynym ukraińskim podmiotem zajmującym się poszukiwaniem i wydobywaniem gazu ziemnego i ropy naftowej z szelfu Morza Czarnego i Azowskiego. W 2013 r. Czornomornaftohaz wydobyl ok. 1,6 mld m³ gazu. Wg ukraińskich informacji rządowych w 2015 r. wydobycie miało osiągnąć poziom 3 mld m³⁹.

Zajęcie Krymu przez Rosję było także posunięciem służącym powstrzymaniu rozwijającej się współpracy energetycznej między Ukrainą a Chinami. Podczas wizyty prezydenta W. Janukowycza w Chinach na początku grudnia 2013 r., podpisano m.in. umowę o budowie portu morskiego w zachodniej części Półwyspu Krymskiego. Sfinansowania wartę ok. 3 mld USD inwestycji podjąć się miała chińska firma Beijing Interoceanic Canal Investment Management. Projekt przewidywał zbudowanie m.in. instalacji służących do przeładunku ropy naftowej i gazu skroplonego¹⁰.

⁷ *Szef Gazpromu: Ukraina przestanie być krajem tranzytowym*, 6 XII 2014, WNP.pl, www.gazownictwo.wnp.pl/szef-gazpromu-ukraina-przestanie-byc-krajem-tranzytowym,240079_1_0_1.html (23 X 2015).

⁸ Więcej na temat Euroazjatyckiego Korytarza Transportu ropy zob.: M. Sienkiewicz, A. Matkowski, *Ropociąg Brody-Adamowo – geneza, aktualny stan realizacji i perspektywy projektu*, „Wiadomości Naftowe i Gazownicze” 2014, nr 3(191), s. 22–28.

⁹ *Ukraina o 38 proc. zwiększyła wydobywanie gazu na szelfie Morza Czarnego*, 11 X 2013, „Zachodnia Informacyjna Korporacja”, www.zik.ua/pl/news/2013/10/11/ukraina_o_38_proc_zwikszya_wydobywanie_gazu_na_szelfie_morza_czarnego_434020 (12 X 2015).

¹⁰ *Chińczycy zbudują na Krymie port morski*, 10 XII 2013, WNP.pl, www.logistyka.wnp.pl/chinczycy-zbuduja-na-krymie-port-morski,213416_1_0_0.html (12 X 2015).

Reformy sektora energetycznego

Ukonstytuowane w lutym 2015 r. nowe władze ukraińskie zapowiedziały serię decyzji reformujących sektor elektroenergetyczny i gazowniczy. Przyjęty plan reform został wcześniej uzgodniony przez ukraiński rząd z Unią Europejską (UE) i Bankiem Światowym. Zakłada on urealnienie cen na rynkach energetycznych oraz liberalizację rynku gazu ziemnego. Pierwszym krokiem ministra energii Wołodomyra Demczyszyna było więc urynkowanie cen prądu, ciepła i gazu ziemnego, które nastąpiło w marcu i kwietniu 2015 r. W konsekwencji tej decyzji nastąpił znaczący wzrost, bo ok. 40% kosztów zakupu tych mediów przez gospodarstwa domowe. Fundamentalne zmiany przeprowadzane są przede wszystkim w sektorze gazu ziemnego. W kwietniu 2015 r. Rada Najwyższa Ukrainy przyjęła ustawę dotyczącą rynku gazu ziemnego. Wchodząca w życie od 1 X 2015 r. ustawa przewiduje m.in. podział państwowego monopolisty Naftohazu i wyodrębnienie z jego struktur operatora sieci przesyłowej. Celem realizowanej polityki jest także uzdrowienie sytuacji finansowej narodowego koncernu, który od kilku lat odnotowuje deficyt pokrywany z budżetu państwa. Wyeliminowane mają być związki z tym mechanizmy korupcyjne, które przez ponad 20 lat spatologizowały handel gazem na Ukrainie. Działania te mają ostatecznie doprowadzić do stworzenia konkurencyjnego, transparentnego i bezpiecznego rynku gazu funkcjonującego w oparciu o zasady określone w unijnym III pakiecie energetycznym¹¹. Jednocześnie władze Ukrainy dążą do istotnego zmniejszenia wielkości importu gazu ziemnego z Rosji. W tym celu wykorzystuje się przede wszystkim możliwość rewersu z ze słowackiego systemu przesyłowego. Stosowna umowa została zawarta między rządami Ukrainy i Słowacji na początku września 2014 r. Dzięki temu z kierunku zachodniego na Ukrainę może płynąć rocznie 9,85 mld m³ gazu ziemnego. Cała przepustowość połączenia przesyłowego między obu państwami została już zarezerwowana do końca 2019 r.¹²

W konsekwencji przeprowadzanych na Ukrainie reform energetycznych, Rosja stopniowo traci jeden z głównych rynków zbytu na swój gaz w Europie. Jednocześnie, poprzez wprowadzenie nowych zasad gry na rynku, pojawia się realna szansa na pozbawienie rosyjskiego dostawcę nieformalnych instrumentów korrumpujących ukraińskie elity polityczne i biznesowe.

¹¹ Worobiow: Kto i jak hamuje reformy energetyczne na Ukrainie, *Biznes Alert*, 7 V 2015, www.biznesalert.pl/worobiow-kto-i-jak-hamuje-reformy-energetyczne-na-ukrainie/ (13 VI 2015).

¹² J. Groszkowski, W. Konończuk, *Gazowy rewers ze Słowacji na Ukrainę*, 10 IX 2014, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/gazowy-rewers-ze-slowacji-na-ukraine (23 IX 2015).

Projekt Noworosja

Idea powstania nowego bytu politycznego na bazie oderwanych od Ukrainy południowo-wschodnich i nadczarnomorskich obwodów jest stale obecna w rosyjskich mediach oraz publicystyce politycznej. Prezydent Rosji W. Putin pierwszy raz publicznie użył nazwy *Noworosja* wobec części Ukrainy 7 IV 2014 r. Od tego momentu termin ten wszedł na stałe do oficjalnego języka politycznego władz FR. W kwietniu 2014 r. Rosja na drodze zbrojnej przystąpiła do kolejnego po Krymie etapu dezintegracji terytorialnej Ukrainy. W wyniku walk prowadzonych przez grupy zbrojne określane mianem separatystów, doszło do utraty przez rząd ukraiński kontroli na częścią obwodu donieckiego i obwodu ługańskiego. Utworzone na tych obszarach samozwańcze republiki: tzw. Doniecka Republika Ludowa (DRL) i tzw. Ługańska Republika Ludowa (ŁRL) podpisały 24 V 2014 r. porozumienie o powstaniu Federacyjnej Republiki Noworosji. Te dwa rosyjskie przyczółki mają służyć kontynuacji operacji militarnych, mających na celu ewentualne opanowanie kolejnych regionów Ukrainy, m.in. terenów wokół Mariupola, Chersonia i Odessy. Dzięki temu uzyskano by łączność lądową z Krymem i możliwość dotarcia do granicy z Naddniestrzem i Mołdawią. Celem Rosji jest więc odepchniecie Ukrainy od wybrzeży Morza Czarnego, przy jednoczesnym zmniejszeniu jej potencjału gospodarczego i przerwaniu morskich szlaków transportowych.

Ewentualna utrata tych regionów przez Ukrainę, będzie miała bardzo poważne, negatywne konsekwencje dla jej sytuacji energetycznej. Szczególnie newralgicznym punktem dla bezpieczeństwa energetycznego Ukrainy jest Odessa, w której znajduje się terminal naftowy oraz budowany ma być wspomniany wyżej terminal LNG. W południowo-wschodnich obwodach Ukrainy znajduje się także znaczna część infrastruktury rurociągowej oraz magazyny gazu ziemnego. Przez tereny będące w rękach tzw. separatystów przechodzi rurociąg umożliwiający transport rosyjskiego gazu z kierunku Rostowa nad Donem, znajdującego się w południowej części Rosji. Dzięki niemu samozwańcze republiki zyskały techniczną możliwość otrzymywania dostaw gazu ziemnego z FR. Warunki przyszłych dostaw zostały już ustalone z przedstawicielami DRL na początku października 2014 r. w Moskwie¹³. Zagrożony walkami zbrojnymi i ewentualnym zajęciem w ramach realizacji projektu *Noworosja* jest także gazociąg tranzytowy przechodzący przez południową Ukrainę do Rumuni, Bułgarii, a następnie dalej, do Turcji. Z 13 podziemnych magazynów gazu ziemnego na Ukrainie, o łącznej pojemności ok. 32 mld m³, 5 obiektów znajduje się w zagrożonym walkami regionie między Donieckiem, Połtawą

¹³ P. Maciążek, *Rosyjski gaz dla separatystów. „Republiki ludowe” sięgną po ukraińskie gazociągi?* 13 X 2014, Defence24, www.defence24.pl/analiza_rosyjski-gaz-dla-separatystow-republiki-ludowe-siegna-po-ukrainskie-gazociagi (12 X 2015).

i Charkowem. Infrastruktura magazynowa, obok tranzytowych rurociągów, to główny atut Ukrainy nie tylko w relacjach z Rosją ale także z UE. Zajęcie tylko ich części w oczywisty sposób osłabia państwo ukraińskie. Ulokowane w rejonie Doniecka 2 magazyny gazu znalazły się już pod kontrolą DRL. Także Rosja, wraz z zajęciem Krymu, przejęła natomiast jedyny znajdujący się tam magazyn gazu.

Walki prowadzone w południowo-wschodnich regionach Ukrainy spowodowały ponadto, iż tamtejsze kopalnie (przede wszystkim w Donbasie), z których pochodziła większość węgla kamiennego, w tym gatunkowo najlepszy antracyt, trafiającego do ukraińskich elektrowni, zaprzestały wydobycia lub zdecydowanie je zmniejszyły. Utrata przez Ukrainę tych zasobów niesłaby ze sobą poważne problemy dla części sektora elektroenergetycznego, który utraciłby dostęp do dotychczasowych, krajowych źródeł surowca energetycznego. Powodzenie projektu *Noworosja* doprowadziłoby więc także do uzależnienia importowego Ukrainy w zakresie dostaw węgla kamiennego.

Rys. 2. Infrastruktura transportowa i magazynowa gazu ziemnego na Ukrainie

Źródło: www.freerepublic.com/focus/news/3168754/posts (17 XI 2015)

Dezintegracja terytorialna Ukrainy, czemu służy realizacja projektu *Noworosja*, jest także sposobem na powstrzymanie zawiązującej się współpracy między Ukrainą, a zagranicznymi inwestorami w zakresie poszukiwania i eksploatacji złóż gazu z łupków.

W styczniu 2013 r. podpisana została trójstronna umowa między brytyjsko-holenderskim koncernem Royal Dutch Shell, ukraińską państwową spółką NAK Nadra-Yuzivska i prywatną firmą SPK Geosrvis. Zgodnie z umową Shell ma zainwestować do 50 mld USD w wydobycie gazu łupkowego ze złoża juzowskiego, znajdującego się na terenie obwodów charkowskiego i donieckiego. Zgodnie z postanowieniami umowy wydobycie na skalę przemysłową ma się rozpocząć już od 2017 r.¹⁴. Rozpętanie walk we wschodniej Ukrainie i ryzyko przejścia kolejnych obwodów przez tzw. separatystów z pewnością uniemożliwi pełną realizację planowanych inwestycji.

W kontekście rosyjskich interesów energetycznych warto zwrócić uwagę na fakt, iż powodzenie projektu *Noworosja* zablokuje także realizację multilateralnych projektów umożliwiających transport kaspijskiej ropy i gazu ziemnego do Europy poprzez Ukrainę.

Rys. 3. Noworosja wyodrębniona z terytorium Ukrainy

Źródło: www.novorossia.ru/?page_id=2 (23 XI 2015)

¹⁴ E. Testa, *Shale Gas Riches at Stake in Ukraine*, 4 XI 2014, Russia Insider, www.russia-insider.com/en/politics_ukraine_business/2014/11/04/02-10-16pm/shale_gas_riches_stake_ukraine (6 IX 2015).

Odbudowa imperium

Trwającą od lutego 2014 r. kamuflowaną agresję militarną FR na Ukrainę należy traktować jako kolejny etap w realizacji szerszego planu politycznego Moskwy. Jego strategicznym celem jest odbudowa globalnej pozycji i roli politycznej państwa rosyjskiego. Punktem odniesienia jest tu supermocarstwowość Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), istniejąca w okresie dwubiegowości i „Zimnej Wojny”. Zamierzenia FR w tym zakresie nie są ukrywane. Prezydent W. Putin wielokrotnie w swoich publicznych wypowiedziach nawiązywał do radzieckiej spuścizny geopolitycznej, krytykując jednocześnie aktualny model stosunków międzynarodowych. Należy w tym miejscu przypomnieć m.in. opinię rosyjskiego przywódcy o upadku ZSRR jako największej tragedii XX w., którą wyraził przed rosyjskim Zgromadzeniem Federalnym w kwietniu 2005 r. Warte uwagi są także stwierdzenia wypowiedziane w przemówieniu prezydenta Rosji wygłoszonym podczas uroczystego podpisaniu traktat o przyjęciu Krymu i Sewastopola w skład Federacji Rosyjskiej. Według W. Putina przyłączenie Krymu było aktem „odtworzenia jedności” Rosji i było zgodne z dążeniami „rosyjskiego świata”. W jego ocenie rozpad ZSRR spowodował, że: „Miliony Rosjan położyły się spać w jednym kraju, a obudziło się w innym”¹⁵. W ramach wspomnianego wyżej szerokiego planu w pierwszej kolejności odbudowane ma być pełne panowanie Kremla nad dawnymi republikami radzieckimi, a następnie uzyskanie równorzędnej ze Stanami Zjednoczonymi (USA) pozycji w polityce globalnej. Strategiczne zamierzenia Kremla są jawnie realizowane co najmniej od sierpnia 2008 r. czyli od wojny z Gruzją. Konflikt ten, podobnie jak obecny z Ukrainą, także posiadał podłoże energetyczne. Agresja militarna na Kaukazie była wymierzona m.in. w rozwijającą się współpracę energetyczną państw kaukasko-kaspijskich – Azerbejdżanu, Gruzji i Kazachstanu, z państwami europejskimi – Polską, Ukrainą, Litwą i Mołdawią. Rdzeniem tej współpracy miała być realizacja wspomnianego projektu Euroazjatyckiego Korytarza Transportu Ropy Naftowej.

Interesy energetyczne nie są tu jednak wartością nadrzędną, której podporządkowana jest rosyjska polityka zagraniczna czy bezpieczeństwa. Eksport ropy naftowej i gazu ziemnego to podstawowe źródło finansowania imperialnej polityki FR. Umacnianie pozycji Rosji na rynkach surowcowo-paliwowych służyć ma realizacji jej celów politycznych wobec otoczenia międzynarodowego. Temu samemu celowi podporządkowane było trwające od ok. 20 lat

¹⁵ *Oreǳie Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina*, 25 III 2014, konserwatyzm.pl, www.konserwatyzm.pl/arttykul/11859/oredzie-prezydenta-federacji-rosyjskiej-wladimira-putina (7 X 2015).

budowanie więzi gospodarczych z krajami Zachodniej Europy, w oparciu o eksport surowców energetycznych i wspólne przedsięwzięcia infrastrukturalne. Dzięki temu wiele państw należących do UE postrzega Rosję jako atrakcyjnego partnera politycznego i gospodarczego, wykazując przy tym dużą powściągliwość i ostrożność w nakładaniu sankcji na wschodnie mocarstwo. O takim podejściu świadczy dobitnie podpisanie 4 IX 2015 r., podczas Wschodniego Forum Ekonomicznego we Władywostoku, przez zachodnioeuropejskie koncerny energetyczne BASF i E.ON (Niemcy), ENGIE (Francja), OMV (Austria) oraz Royal Dutch Shell (Wielka Brytania/Holandia) porozumienia o budowie z Gazpromem kolejnego połączenia przesyłowego prowadzącego przez Bałtyk – *Nord Stream II* o przepustowości 55 mld m³ gazu rocznie. Utrzymanie monopolu w dostawach ropy i gazu do byłych republik sowieckich to natomiast istotny instrument kontroli polityczno-gospodarczej tych państw przez Rosję. W przypadku państw Europy Środkowej, rosyjski plan strategiczny zakłada przyjęcie dla nich jasno określonej roli – mają być biernymi politycznie odbiorcami rosyjskich surowców.

Rosyjska agresja militarna na Ukrainę będzie nadal kontynuowana i eskalowana. Jednak realizacja rosyjskich planów politycznych może natrafić na poważne bariery.

Wyk. 1. Notowania cen ropy na świecie listopad 2014–listopad 2015 r.

Źródło: www.nafta.wnp.pl/notowania/ceny_ropy/?zakres=12 (23 XI 2015)

Cena baryłki ropy naftowej *Ural* spadła z poziomu 105 USD w sierpniu 2014 r. do poziomu 66,86 USD w dniu 9 XII 2014 r., aby następnie zmaleć do 38

USD za baryłkę w dniu 19 XI 2015 roku¹⁶. Rosyjska ropa naftowa zaczyna być także stopniowo wypychana z rynku europejskiego przez surowiec pochodzący z rejonu Zatoki Perskiej, oferowany m.in. przez Arabię Saudyjską. Według opublikowanego w marcu raportu Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) wartość sprzedaży rosyjskiej ropy do końca 2015 r. może obniżyć się o 135 mld USD¹⁷.

Jednocześnie w konsekwencji spadku cen ropy naftowej spadają także ceny rosyjskiego gazu ziemnego indeksowane w kontraktach długoterminowych właśnie do cen ropy. Rosji nie sprzyja ogólna sytuacja na rynkach gazu ziemnego, w tym na rynku spotowym LNG, na którym w roku 2014 ceny spadły o 50%¹⁸. Powyższe zmiany na rynkach energetycznych spowodowane są m.in. tzw. rewolucją łupkową w USA i oraz spadkiem konsumpcji surowców energetycznych po 2008 r. Zaangażowanie Rosji w konflikt na Ukrainie (zajęcie Krymu i sponsorowanie „separatystycznych tworów” w Doniecku i Ługańsku) i jednocześnie militarna interwencja w Syrii wymagają i będą wymagać coraz większej ilości środków finansowych, których główne źródła gwałtownie wysychają. Czas pokaże, czy neoimperialna ofensywa FR nie zakończy się w podobny sposób jak ostatnia rozgrywka ZSRR w okresie „Zimnej Wojny”.

SŁOWA KLUCZOWE

Konflikt, gaz ziemny, rynek gazu, ropa naftowa, magazyny gazu, system przesyłowy, reformy, Noworosja, Euroazjatycki Korytarz Transportu Ropy Naftowej

KEYWORDS

Conflict, natural gas, gas market, oil, gas storage facility, gas transmission system, reforms, Novorossiya (New Russia), Euro-Asian Oil transportation Corridor

S u m m a r y

Energy aspect of the Russian-Ukrainian conflict

Energy issue, particularly in the area of gas and oil supply, is a neuralgic area of Russian-Ukrainian relations since the collapse of the USSR. It is characterized by

¹⁶ Ceny ropy, WNP.pl, www.nafta.wnp.pl/notowania/ceny_ropy/ (20 XI 2015).

¹⁷ MAE: Rosja jest największym przegrany spadających cen ropy, 23 X 2015, Polska Agencja Prasowa, www.pap.pl/aktualnosci/news,421599,mae-rosja-jest-najwiekszym-przegrany-spadajacych-cen-ropy.html (24 X 2015).

¹⁸ R. Zajdler, LNG tańsze o połowę, 20 XI 2015, Centrum Informacji o Rynku Energii, www.cire.pl/item,120639,13,0,0,0,0,lng-tansze-o-polowe.html (20 XI 2015).

various disputes and even conflicts. Such cases should be considered in the broader context of the process of power balance formation and political order in Eastern Europe. The warfare triggered by the Russian Federation in Ukraine is supposed to achieve specific political goals, i.e. disintegration of Ukraine and refraining this state from getting durable close ties with the West. The armed occupation of Crimea and hostilities in Donbas are marked by concrete consequences in the field of petrol and energy. Energy situation in Ukraine has been deteriorated but at the same time aggressive conduct of Russia strengthened determination of the Ukrainian authorities to implement reforms, particularly in the field of the natural gas market.